

Gönderim Tarihi: 14.06.2017

Kabul Tarihi: 21.08.2017

TEREKE DEFTERLERİNE GÖRE ANAMUR'DA SOSYO- EKONOMİK HAYAT (1892-1902)

Socio-economic life in the Anamur according to the Tereke registries
(1892-1902)

İbrahim ERDAL

Doç. Dr. Bozok Üniversitesi Fen
Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
ibrahim.erdal@bozok.edu.tr
Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Şeriyeye sicilleri, sosyal ve ekonomik tarih bilgilerini içeren tereke kayıtları yoluyla Osmanlı Devleti tarihi için önemli kaynak olarak görülmektedir. Bu kayıtlar özellikle aile çalışmaları konusunda mutlak kaynak olarak görülmektedir. Bu çalışma 19. Yüzyıl son on yılında temel alan tereke kayıtlarından Anamur'un sosyal ve ekonomik tarihine ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anamur, Tereke, Tereke Kayıtları, Şeriyeye Sicilleri

Abstract

Şeriyeye registers, considered as crucial resources of Ottoman state history, provides valuable information on social and economic history through tereke records involved. Those records are regarded as the only reliable resources for especially the family research. This study examines the tereke records or the estate inventory of the decades in the Anamur Şeriyeye registers from the nineteenth century and sheds light on the social and economic history Anamur.

Keywords: Anamur, Tereke Records, Family, Şeriyeye registers

Giriş

Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihi incelemelerinde şerhiye sicilleri ve tereke defterleri birincil bir kaynak özelliği taşımaktadır. Tereke defterlerinde önemli bir şahsiyetin veya bir şehrin sakinlerinin tereke defterleri yaşadıkları dönemin sosyal ve ekonomik özelliklerini içeren bilgiye sahiptir. Tereke (Pakalın, 2004, s. 460), ölenin arkasında bıraktığı mallar anlamına gelmekte ve muhalefât, metrukât veya kassam olarak da tanımlanan bu kayıtlar geride bırakılan malların tespiti ve mirasçıları arasında paylaşılması için tutulmuştur.¹ Tereke kayıtlarında ölen kişinin ikametgâhı, lakabı ve unvanı, mesleği ve ismi belirtilmiştir. Bunu yanı sıra eşi ve çocukları belirtilmektedir. Ölen kişinin geride bıraktığı mutfak araç gereçleri, silah, giyim kuşam, yiyecek maddeleri gibi eşyalar hatta elyazması ve işlemesine göre Kuran-ı Kerimi dahi kapsayan malların değerleri bilirkişiler tarafından belirlenerek deftere işlenir ayrıca bu kişinin eşi ile ilgili mehir ve varsa nafaka borçları da belirtilmiştir.²

Makale konusu olarak incelediğimiz Anamur Tereke davaları 171 numaralı 1898-1902 yılları arasında ve 172 numaralı 1892-1894 yılları arasındaki şerhiye sicillerindeki tereke kayıtlarının incelenmesinden oluşmaktadır. XIX. yüzyıl sonlarında Anamur ile ilgili bilgiler vermekte olan defterlerde yaptığımız incelemelerden edindiğimiz ilk izlenim Anamur'un Osmanlı idari taksimatındaki küçük nüfuslu kazalardan olduğu ve bu sebeple kadı yerine 6 ayda bir görev yapan Naiplerin davaları gördüğü olmuştur. Bu davaların önemlileri; vasi tayini ile ilgili davalar, boşanma ile ilgili davalar, askerde iken vefat edenlerin davalarıdır.

İncelediğimiz terekedeki davaların çoğunluğu Ramazan ve Cemaziyülevvel ayında görülmüştür. Tereke işlemlerinin görüldüğü aylara bakıldığında; Hicri takvime göre 1309 Muharrem ayında hiç dava işlemi yapılmadığı bu ayın miladi takvimde Ağustos aya denk gelmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Anamur'un Yörük-Türkmen nüfusun yoğun olduğu bir toplumsal yapıya sahip olması yaylak- kışlak hayatını da beraberinde getirmiştir. Bu sebeple 1309 (1891) yılı Muharrem, Safer, Rebiyülevvel, Rebiyülâhır aylarının Ağustos, Eylül, Ekim ve Kasım aylarına göç

¹ Bu konuda ilk çalışmalar; Ömer Lütfi Barkan, "Edime Askeri Kassam'ına Ait Tereke Defterleri (1545-1659), Belgeler, III/5-6, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1966 ve Halil İnalçık, "Osmanlı İdare, Sosyal ve Ekonomik Tarihiyle ilgili Belgeler: Bursa Kadı Sicillerinden Seçmeler: II. Köy Sicil ve Terekeleri", Belgeler, XV/19, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993 adlı eserlerdir.

² Ömek çalışmalardan bir kaç; (Öztürk,1997, s.21-57; Yağcı-Genç, 2007, s. 227-246; Kundakçı, 2004, p. 88; Er, 2009, s.369).

dönüşüne, Zilkade, Zilhicce, Muharrem (1310) ve Safer (1310) aylarının yaylak zamanına rast gelmesi sebebiyle davaların neredeyse zorunlu haller dışında görülmediği aylar olmuştur.

Davaların Aylara Göre Dağılımı

Hicri 1309	Miladi 1891	Dava Sayısı
Muharrem 1309	Ağustos	----
Safer	Eylül	5
Rebiyülevvel	Ekim	3
Rebiyülahir	Kasım	3
Cemaziyülevvel	Aralık)	10
Cemaziyülahir	Ocak 1892	3
Recep	31 Ocak-Şubat	4
Şaban	1 Mart	5
Ramazan	30 Mart-Nisan	12
Şevval	Nisan-1 Mayıs	5
Zilkade	Mayıs-2 Haziran	----
Zilhicce	27 Haziran	1
Muharrem 1310	Temmuz	1
Safer	25 Ağustos	5

Yöre insanının mart ayından itibaren yaylalara çıkması ve kasım ayına kadar dönmemesinden dolayı belgelerde, miladi takvime göre Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında dava sayısı yok denecek derecededir. Yayladan dönüş ayı olan Aralık ayı ve yaylaya çıkış mevsiminde ise davaların çokluğu dikkat çekmektedir. Bunun sebebi, yayladaki insanın, mirasçılığı durumunda Naibe hemen başvurmayıp beklemesi veya yaylaya çıkmadan bu işlemin hâl edilmesini istemesidir. En çok dava kaza merkezi Çorak'ta meydana gelmiştir. Köyler arasında ise Ortaköy ve Lenger'de dava görülmüştür. Tereke sahiplerinin çoğunluğu vadesi ile vefat etmiştir. Terekede davalar her ayın 20- 28 tarihleri arasında olması naibin aynı ay

içindeki davaları belirli günlerde toplu görmesinden kaynaklanmaktadır.

Medeni Durum ve Varislere Göre Dağılım

Tereke defterlerindeki davalarda ilk olarak medeni durum ve mirasçılara göre bir inceleme yapılmıştır. Bu anlamda iki davayı örnek olarak verilmiştir. İlk davada vefat eden kişi eğer, mirasçı olarak yaşı reşit olmayan çocuklarını bırakırsa çocukların hukukî durumları ve mallarının işletilmesi, Naib huzurunda bir yakınına veya Naib'in tayin ettiği birisine verilmiştir.

"Anamur kazası karyelerinden Emirşah kariyesi ahâlisinden iken bundan akdem vefat eden Cerid kara Mustafa bin Halil'in sulb-u sagir oğlu Ahmet'in şube-i umuruna kayd-ı şeraiddin dahi nasb ve tayin olunan amcası Ali Paşa bey'in vuk'u vefatına mebni mütevefayı merkur-ı aleyhin hasbel vesaye deruhte muhafaza etmiş olduğu sagir-i mezbur Ahmed bin Mustafa'nın pederinden mevrus terekesinin ber mucceb kal hesab ... sagir-i merkurun şube-i umuruna ve malını hıfz-u idareye tekrar bir daha nasb ve tayin olmağın emanet ile masruf-ı istikametine mevsume ve her vechile vesayet uhdesinden gelmeye veraiddir ki zeyl-i hüccette muharrirü'l esami müslimin ihbarlarıyla indel şer'ül envar tahir-u nihayan olan sagir-i mezburun amcası re'is-ül küttab bin Halil sagir-i mezburun vakti sadadına değın ve dahi nasb-ı tayin olundukda olduğu ber vech-i vesayet-i mezbur'un fevc-u hidmet-i lazımeyle iltizam etmeğın ma hüvel-vâki tayin ve imla olundu.

Şahidler;1- Çoraklızade Ali Efendi bin Ahmet, 2- Biraderi Sinan Efendi ibni Ahmet"

(Anamur Şeriyye Sicili No:171/ dava:10).

1892 tarihli bu davada Emirşah köyünden olan Cerid Kara Mustafa oğlu Halil'in varis olarak bıraktığı oğlu Ahmet'in yaşı küçük olduğundan, bütün miras hakkının kontrolü ve işletilmesi reşit olana kadar amcasına bırakılmıştır. Bir diğer örnek incelenen dava ise kazada görev yapan memurlardan vefat edenlerin terekeleri ile ilgili olup bu davanın da normal işleme tabi tutulduğu görülmüştür. Ölen kişinin mal dökümleri çıkarıldıktan sonra mirasçılara pay edilmiş, diğer terekelerde olduğu gibi vefat eden kişinin çocukları şerî haklarına göre mirası paylaşmışlardır. Meselâ, 1891 yılında Anamur kazasının İskelesinde Duyun-u Umumiye memuru olan bir memurun davası özetle şu şekilde kayda geçmiştir.

"Anamur kazası nefis-i iskele'de Duyun-u Umumi memuru Adana Emirler mahallesinden Mehmet Efendi bin Hacı Veli ibni Abdullah'ın veraseti zevce-i mezkur Fatma binti Halil İbrahim ile ve sulb-u kebire kızı Hanife ve sulb-u sagire kızı Sıdika ve validesi Ayşe,baba bir erkek kardeşi Ali ve kızkardeşi Fatma mahsure etdikde bilahbar şer'ül nur ve tahir-u nihayan oldukta sagire-i mezburun zevcesi ve validesi Fatma binti İbrahim masrufat ... tahrir ve biltahrirde ... şer'aidde tevziğ

ve tahakkuk olunan metruka-ı mezburun tereke kassamıdır. Bervech ... zikr'u beyan olunur.

Şahidler;

Anamur Karantina memuru Muhammed Sabri Efendi

Anamur Başkâtibi Ermenekli Küçük Efendizade Hafız Ahmet Efendi bin Hüseyin

Selinti Muharriri Hacı Mustafa Efendi bin Halil

Nefs-i Çorak kazasından Duyun-ı Umumiye memuru Şerif Ali bin Halil" (A.Ş.S:171/52).

Bu davada tereke işleminin sonuçlanmasından sonra şahitlerin de bu kararı ve paylaşımı onayladıkları görülmektedir.

Osmanlı toplumunda çok kadınla evliliğin veyahut çok çocuk sahibi olmanın temel sebeplerinden biri erkek çocuk yani nesebın devamı endişesi ile tarım ve hayvancılık temelli üretim yapan toplumlardaki işgücü ihtiyacıdır. Anamur tereke defterlerinde 60 tereke kaydı üzerinde yaptığımız incelemede, 60 kişiden 54 kişinin vefatları sırasında evli oldukları görülmektedir. Evli sicil sahiplerinin oranı (% 90) dır. Evli sicil sahiplerinden 2 si kadın (% 3.7), 52 sini erkekler (% 96.3) oluşturmaktadır. Erkek sicil sahipleri içinde 35 kişinin bir eşi (%58) ve 13 kişinin iki eşi bulunmaktadır. Bunun oranı da (% 21) dir. Erkeklerin arasında iki kişi dul iken kadınlarda bu sayı bir kişidir. Kadınlarda bir kişi de evli değildir. Sicil sahiplerinin 6'sında ise varis bulunmamıştır.

Tereke sahipleri önce erkek ve kadın olarak iki gruba ayrılmışlardır. Daha sonra bu gruplarda kendi içinde evli, dul, bekâr olarak üç gruba ayrılmıştır. En çok tereke sahibi olan erkeklerin oranı 50 kişi ile % 83.3'tür. Kadınların oranı ise, 4 kişi ile % 6.6 dır. Erkek ve Kadınlardan varis bırakmayanlar ise 6 kişi ile %10 luk bir orana sahiptirler. Toplam olarak tereke bırakanların oranı 54 kişi ile % 90 dır.

Terekelerde mirasçılara göre dağılıma baktığımızda en çok mirasçı sayısı 12 en az bırakılan mirasçı sayısı da 1 kişidir. Bir kişi mirasçı bırakan da kaza merkezi olan Çorak'ta sakin olan Abdullah kızı Gülsüm hatun'dur. (AŞŞ;171/20) Mirasçı olarak eşi Mahmud oğlu Mehmedi bırakmıştır. En çok mirasçı bırakanlar ise 12 kişi ile Kızıllu kariyesinden Mustafa oğlu Hüseyin'dir (AŞŞ;171/46). Hüseyinin mirasçıları içerisinde; eşi, babası ve on çocuğu bulunmaktadır. Bir mirasçı bırakan bir kişi (% 1,6), iki mirasçı bırakan üç kişi (% 5), üç mirasçı bırakan altı kişi (% 10), dört mirasçı bırakan onüç kişi (% 21,6), beş mirasçı bırakan onbir kişi (% 18,3), altı

mirasçı bırakan yedi kişi (% 11,6), yedi mirasçı bırakan dört kişi (% 6,6), sekiz mirasçı bırakan üç kişi (%5), dokuz mirasçı bırakan iki kişi (% 2), on bir mirasçı bırakan iki kişi (% 3,3), on iki mirasçı bırakan bir kişi (% 1.6) ve mirasçısı olmayan 7 kişi (% 11,6) dir. Varislerin içinde en büyük oranı çocuklar tutmaktadır. İncelenen hükümlerden bölge insanının evlendikten sonra da yine baba ocağında ikamete devam ettiği sonucuna varılabilir, bunun en önemli sebebi gelir getiren hayatın devam etmesi için gerekli çalışmaların beraber yapılmasıdır.

Terekede görülen davalarda, mirasçıları nesebî ve sebebî olarak gruplara ayrılmıştır. Eşler sebebi, diğer kandan bütün akrabaları nesebidir. Tereke sahipleri içinde 54 kişi geride eşlerini mirasçı olarak bırakmış, altı kişi de mirasçı bırakmamıştır. Altmış tereke davasında 36 kişinin mirasçıları içinde oğulları bulunmaktadır. Terekelere göre; sekiz kişinin bir oğlu, on yedi kişinin iki oğlu, yedi kişinin üç oğlu, iki kişinin dört oğlu, bir kişinin beş oğlu ve bir kişinin yedi oğlu vardır. Terekede mirasçı olarak bırakılan toplam erkek çocuğu sayısı 83 tür. Bunun oranı % 50.3'e karşılık gelmektedir. Tereke davaları içinde en çok oğul mirasçı bırakan Teke köyünden Ali oğlu Molla Ahmettir (ASS;171/5). Terekesinde dördü büyük, üçü küçük yedi erkek çocuğu bırakmıştır. Erkek mirasçılar içinde birinin askerde olduğu, (ASS;171/21) birinin de akıl hastası olduğu kayıtlıdır. Tereke kayıtlarında toplamda haneye düşen erkek çocuğu oranı 2 dir.

Tereke sahiplerinin içinde 38 kişinin mirasçıları arasında kız çocukları bulunmaktadır. Bunlardan on dört kişinin bir kızı, on yedi kişinin iki kızı, bir kişinin üç kızı, bir kişinin dört kızı, üç kişinin beş kızı, iki kişinin altı kızı vardır. Toplam olarak mirasçıların bıraktığı kız sayısı 82 oranı %49.7'dir. En çok kız mirasçı bırakan Melleç kariyesinden Mustafa oğlu Mehmet ve Nasreddin köyünden Hüseyin oğlu Muhiddin'dir (ASS;171/48)

Toplamda haneye düşen kız çocuğu oranı 2 dir.

Terekelerde mirasçıları içinde diğer bir gurubu da ana-baba ve kardeşler oluşturmuştur. Tereke'de altı kişi annesini, iki kişi babasını, beş kişi ana-baba ve bir erkek kardeşini, iki kişi baba ve bir erkek kardeşini, beş kişi ana ve bir erkek kardeşini, dört kişi ana-baba ve bir kız kardeşini, dört kişi baba ve bir kız kardeşini, altı kişi de ana ve bir kız kardeşini mirasçı bırakmıştır. Bunun yanında tereke sahiplerinin hepsi eşlerini mirasçı bırakmıştır. Terekede, 46 dava sahibi çocuk mirasçı bırakmıştır. Dava sahipleri içinde; bir ile beş çocuk arasında mirasçı bırakanlar çoğunluktadır. Terekeye göre ondan fazla çocuğu olan, on bir çocuk ile Kızıllı köyünden Mustafa oğlu Hüseyin'dir (ASS;171/46). Çocuklarının altısı kız beşi erkektir. Tereke sahiplerinin bıraktıkları çocuk sayısı 165, hane başına düşen

çocuk oranı da 3 tür. Anamur ve köylerini içermekte olan terekelerden anlaşılacağı üzere ailelerin çocuk sayısının üretim şekillerinden dolayı çok olduğu görülmüştür. Hayvancılığın ve tarımın hâkim olduğu bir kaza statüsünde olan Anamur'da çocuk sayısı bu anlamda önem arz etmektedir.

Unvan Görev ve Meslek Bakımından Tereke Sahipleri

Unvan ve lakapların memuriyet, askerlik, zenginlik ve eğitim ile belirlenmiş olduğu görülmüştür. Bu lakaplardan Hacı, Emirhacı, lakapları hacca gidenlere verilen bir lakap olmakla birlikte bu lakapların hac yaşına gelmiş insanlar için kullanılan bir lakap veya unvan olduğu da bilinmektedir. Bu sebeple Hacı ve Emirhacı lakaplarını almış olan tereke sahiplerinin geride bıraktığı mal varlığına bakıldığında dönemin şartları gereği hac farızasını yerine getirecek ekonomik güçte olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak belli bir birikim veya satış sonrası hacca gittiği durumları da söz konusu olacağından bu lakapları kullanan kişilerin hacı olduğu kabul edilmiştir.

Paşa (ASS;172/6) ve onbaşı (ASS;172/9) lakaplarının ise askeri unvanlar statüsünde olduğu bilinmekle birlikte aynı zamanda mahalli ve yerel ortamlarda bu lakapların kişinin zenginliklerine veya toplum içinde sözünün geçip geçmesine bağlı olarak da verildiği görülmüştür. Bu lakabın en azından Anamur'daki Osmanlı ordusunu temsilen görev yapan veya yapmış kişilere ait olduğu hatta bir oymak ve aşiret adı olduğu da görülmüştür.

Terekelerde resmî devlet memuriyetini veya görevlisini belirten unvanlar ise; müftü (ASS;171/37), imam (ASS;172/6), muhtar (ASS;172/8), Molla (ASS;171/39) dır. Elbette burada kullanılan imam köylerde veya kazada camilerde ve mescitlerde halkın katkısıyla imamlık yapanlar için de kullanılmış olması muhtemeldir. Görev ve memuriyetin yanı sıra meslekler de sık kullanılmış olan lakaplar arasındadır. Burada da hâlihazırda bu mesleği yapanlardan ziyade babası veya daha önceki ecdadı tarafından yapılmış olan veya yapıla gelen meslekler kullanılmıştır. Terekeler içinde geçemiş olan belirli bir mesleğe ait isimler; Berberoğlu (ASS;171/37), duvarcı (ASS;171/4), kahya (ASS;172/5) ve kunduracı (ASS;17/17) dır. Burada kahya, zengin bir ailenin toprak ve hayvancılık işlerini yürüten kişiye verilmiştir.

Bir yere veya bir oymak/aşiret veya aileye olan mensubiyeti bildiren lakaplar ise Konyalı, göktaş ve Çoraklı olarak terekelerde geçmiştir. Belirli bir aşiret veya sülaleye mensubiyeti bildiren adlar ise: Gümüšoğlu (ASS;172/2), Emir (ASS;172/10), Tonoğlu (ASS;172/12), Emirhacı (ASS;171/26), Sarıbeğzade (ASS;172/30), Karagözoğlu (ASS;172/32),

Bilgili (ASS;171/54) lakaplarından oluşmuştur. Bu isimlerden; Berberoğlu, Müftü ve Göktaş mahalle ismi olarak da kullanılmıştır.

Servet Miktarlarına Göre Dağılım

Terekelerde servet miktarlarına göre dağılımın incelenmesinde mehir miktarları da önemli bir veri olmaktadır. Buradan hareket ile mehir veren kişilerin sosyal statüleri ve ekonomik durumu belirlenebilmektedir. Ancak mehir miktarının anlaşmaya bağlı olarak evlilik süresi içinde veya nikâh esnasında verilmiş olması sebebiyle kazanın sosyal ve ekonomik genel yapısı hakkında tanımla yapmak zorlaşmaktadır.

Tereke davalarında, ölümünden sonra eşine Mehr ödeyen 23 dava sahibi vardır. Terekede kadınların mehir miktarları sosyal durumlarına göre değişiklik göstermektedir. En az Mehr ödeyen tereke sahibi; 150 guruş ile Ortaköy'ün Berberoğlu mahallesinde ikamet eden Mehmet oğlu Ali' (ASS;171/37) dir. En fazla Mehri ise; 687 guruş ile Teke köyünden Ali oğlu Molla Ahmet' (ASS;171/51) tir.

Dava Sahiplerinin Mehr Miktarlarına Göre Dağılımı

Mehir Verenler	150 - 250 guruş	250 - 350 guruş	350 - 450 guruş	450 ve üzeri
23	13	4	2	4

Terekede yirmi üç kişinin mehir ödediği görüldüğü de, Mehr akite bağlı olarak evlilik esnasında da ödenebildiğinden, geri kalanı kayıt olunmamıştır. Mehr miktarlarına bakıldığında kazada yaşayanların ekonomik durumunun fazla gelişmemiş olduğu anlaşılabilmektedir. Aşağıda da belirtileceği gibi servet miktarlarıyla mehir miktarlarının birbirine orantılı olduğu görülmüştür. Zenginliğin genelde kaza merkezinde olduğu mehir ve servet miktarlarının da buna göre dağıldığı anlaşılmıştır.

Servet Dağılımı

Tereke defterlerinde kaydedilen mallar kişinin hayatta iken kazandığı menkul ve gayri menkul servetinin toplamını yansıtır. Serveti meydana getiren emtia ve diğer kalemler gayr-ı menkul, nakit alacak, binek ve yük hayvanı, ticarî mallar, ev eşyası, giyecek, ziynet eşyası, mutfak eşyası, silah ve silah takımı, at takımı, alet edevat, kitap ve gıda maddeleridir. İncelediğimiz defterde ise kitap sahibi olan tereke sahibi bir kişidir. Terekede Kur'an-ı Kerimi kitap konumunda almayarak, yalnızca el yazma Kur'an terekeye tabi tutmuştur. Terekelerde Kelam-ı Kadim olarak 6

kişide Kur'an-ı Kerime rastlanmış olup terekedeki oranı %11 dir.

İncelediğimiz terekede en az serveti bırakan Nasreddin köyünden Hasan bin Hüseyin ibn Abdullah'tır (ASS;172/60). 233 guruş bırakmıştır. En çok serveti ise Kaza merkezi Gökteş Mahallesi sakinlerinden Halil Efendi bin Hacı Yusuf bırakmıştır. Bıraktığı servet miktarı 20.256 kuruştur. Servetlerin nitelikleri duruma göre değişiklik arz etmektedir. Mesela dağ köyünde vefat eden birisinin terekesinde hayvan ve hayvancılık ile ilgili daha çok mirasa konu mal vardır. Anamur merkezde vefat eden birisinin terekesinde ise borç ve alacak olarak para, ev gibi miras bulunmaktadır.

Tablo- 8 Servet miktarına göre dağılım

0-500	0-1000	00-1500	500-2000	000-2500	500-3000	3000 üzeri
	1	3				

Anamur'da kaza merkezi ve bugün iskele adıyla hala devam eden bölgede yapılan ticaret ve buna bağlı gelir mülklerinin varlığı kaza merkezinde servet miktarının daha fazla olması sonucunu doğurmuştur. 3.000 kuruş ve daha fazla servet bırakanlar da kaza merkezinde sakin olanlardır.

Servet miktarı belirlenirken söz konusu mallar gayri menkul ve menkul mallar olarak iki kısımda incelenmiştir. Gayri menkul mallar, her türlü taşınmazı içine almıştır. Terekede tespit ettiğimiz gayri menkuller; tarla, dükkân, karkas ve tahta Hane, bahçe, bağ ve ticari getirisi olan Ağaçtır. 54 tereke sahibi içinde bağ, bahçe sahipleri 7 kişi ve oranı % 12.9, ağaç sahibi olanlar da 7 kişi ve %12.9 olmuştur. Ağaç olarak ticari getiri olduğu bilinen portakal ağacı ve harnub (keçiboynuzu) yetiştirilmiştir. Diğer bir taşınmaz mal olan hane geliri toplam 52.961 kuruş %25,4'e karşılık gelmiş ve terekede yedi kişide ev bulunmuştur.

Gayri menkul mallar

Gayri Menkuller	Adet	%
Bağ ve Bahçe sahipleri	7	12.9
Ağacı Olanlar (Portakal-Harnup)	7	12.9
Hane sahipleri	49	90

Dükkân Sahipleri	3	5.5
------------------	---	-----

Tereke içinde kayıt edilen menkul mallar ise; ev eşyası, giyecek, ticarî mallar, mutfak eşyası, ziynet eşyası, kumaş, silah ve silah takımı, binek ve yük hayvanı, büyük ve küçükbaş hayvanlar, alet edavat şeklinde tasnif olunmuştur. Terekelerde kaydı geçen alacaklar; borç olarak verilen paralar, mal karşılığı alacaklar, kaynağı belli olmayan alacaklar şeklinde üç'e ayrılmıştır. Tereke sahipleri içinde 4 kişinin alacağı vardır ve bunun terekeye oranı %7.4 tür. Terekede bulunan alacaklar genelde herhangi bir tarla, hayvan veya nakitten hisse şeklindedir. Servet birikimi olarak ikinci sırayı ziynet eşyası almıştır.

Menkul mallar grubunda; evde bulunan kullanım amaçlı her türlü, kilim, keçe, hasır, döşek, yorgan, yastık gibi yatak malzemeleri, yiyecek ve giyecek v.s yi muhafaza için bulundurulan çuval, sandık, havlu, seccade (namazlâ), gibi mallar yer almıştır. Tereke sahipleri içinde dört kişide olmayan mutfak eşyalarının toplam servet içindeki yeri % 3.4 tür. Bunlar tencere, sahan, sini, kazan, tabak, kaşık, fincan, tas, tepsi, ibrik gibi eşyalardır. Bunlar kendi içinde kapaklı, köhne, el yapımı, büyük, küçük gibi çeşitlere ayrılmıştır.

Servet gurubuna giren malların dağılımı

MENKUL MALLAR	ADET	%
Kuran-ı Kerim	6	11
Binek hayvanı (at)	6	11
Hayvan (eşek, katır)	47	87
Silah takımı	4	7.4
Alacak	4	7.4
Ziynet eşyası	6	11
Ev eşyası	52	93
Mutfak eşyası	50	92

Ev eşyalarının tereke geliri içindeki payı, 12.387 kuruş, bunun servet dağılımındaki oranı % 5,9 dur. Ev eşyaları gurubuna, el yapımı ve çeşitli

renkte dokumalar, çuvalar, balta, nacak gibi aletleri dâhil edilmiştir. Menkul mallar gurubunda ise 93. 303 guruş ile alet edevat ve diğer eşyalar % 44,4 'lük bir orana sahiptirler. Bu guruba bir terekede çıkan saat ve işlemeli ev eşyaları ile hırdavat olarak gösterilen eşyaları dahil etmekteyiz.

Tereke içinde ziynet eşyasına sahip olanların oranı, 6 kişi ile % 11'dir. Bu gurup kaza merkezinde ikamet etmektedir. Toplam miras içindeki silah ve silah takımları oranı yüzde %27.6'dır. Defterde geçen silah türleri tüfek, tabanca ve hançer'dir. Diğer bazı terekelerde balta silah grubuna koyuluyor ise da bizce bu kullanım amaçlıdır.

Terekede gelir getiren diğer bir unsur da hayvanlardır. Terekelerde hayvanların dökümünde, binek hayvanı sahipleri % 11'lik bir orana sahip olup binek hayvanlarına sahip olanların büyük çoğunluğu kaza merkezi olan Çorak'tadır. Terekelerde binek ve yük hayvanları, at, katır, deve ve beygirdir. Büyük ve küçükbaş hayvanlar ise koyun, inek, öküz, dana, düğe, keçi, çebiştir. Terekesinde binek hayvanı bulunan 6 kişinin oranı % 11'dir. Büyük ve küçükbaş hayvanlar çeşidi ise 17 olmuştur.

En çok hayvan gelirine, 5022 kuruş ile Toros dağlarında bir dağ köyü olan Yukarı Guren köyünden Mehmet oğlu Hacı Mustafa (ASŞ;171/25) sahiptir. Küçükbaş hayvan sahibi olanların oranı % 53.7'dir. Büyükbaş hayvan sahiplerinin oranı ise % 16.2'dir. Genel olarak terekesinde hayvan bırakan tereke sahibi 47 kişidir ve bunun terekeye oranı % 87'dir. Altı kişide hayvan yoktur. Bu oranları göz önüne aldığımızda halkın küçükbaş hayvancılık yaptığı ve diğer büyükbaş hayvanlardan da gıda maddesi ihtiyaçlarını karşıladıkları görülmüştür.

Hayvanlar	Tereke Sahipleri	%
Sığır	1	1.7
Öküz	18	30
Keçi	11	18.3
Merkep	26	43.3
İnek	30	50
Deve	21	3.5
Kısrak	5	8.3
Tosun	3	5
Buzağı	3	5
Beygir	6	10
Davar	7	11.7
Çebic	6	10
Hayvan	1	1.7
Koyun	4	6.7
Deke	1	1.7
Katır	1	1.7
Dana	4	6.7

Burçak	5
Buğday	10
Arpa	15
Susam	4
Mısır	15
Soğan	4
Pirinç	1
Kabak	1
Dulğur	1
Tuz	2
Keş	1
Peynir	2
Yağ	4
Şeker	1
Un	9
Darı	3

Terekelerde bir diğer grub da, alet edavat, çift aleti ve gıda maddeleridir. Bunun terekeye oranı % 35.4 tür. Terekede çıkarılan gıda maddeleri dökümünü incelediğimizde, her evde temel tahıl maddeleri olan; burçak, buğday, arpa ve mısır bulunmaktadır.

Bu gıda maddeleri gurubuna öğütülmüş tahıldan imal olunan bulguru da dâhil edebiliriz. Narenciye ürünlerinin yanında soğan, kabak, ayrıca pirinç ve tuz, şeker gıda maddesi olarak bulundurulur. Tahıl ve temel maddelerin yanında hayvansal gıdalar da önemli yer tutar. Bunlar keş, peynir ve yağ'dır. Gıda maddeleri içerisinde hayvansal ürünlerin bolluğu yöre insanının tarımdan ziyade büyük ve küçükbaş hayvancılık ile uğraştığı, tarımı ise geçimlik olarak yaptığı sonucunu göstermektedir. Terekede adı geçen ev eşyalarından, Tanzimat'tan sonra bölge insanının hayat tarzında meydana gelen değişikliğin bölgeye pek sirayet etmediğini anlaşılmaktadır.

Terekede genelde konar- göçerliğin bir gereği, el yapımı da olan çadır kurulmasında da faydalanılan kıl, çul ve kilimlere rastlanılmaktadır. Eşyaların 54 tereke sahibine göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Eşya cinsi	adedi
Ev eşyası (battaniye, lamba, Sandık, Döşek, Minder, leğen, Yastık, yatak takımı, kalbur, kazan	69
Dokuma eşyalar (Haşa, Çuval, Un çuvalı, kilim, harar, çuha, çul savan, seccade, heybe)	102
Tarım ve el aletleri (orak, at atkımı, balta, keser, tabanca, tüfenk, çift aleti, kovan, çükür, testere)	66

Hanelerde bulunan bu eşyaların yanında kaza civarı köylerin geçimlik mesleği olan ormancılığa ait; kanca, keser ve balta gibi alet edevata, tarım ile uğraştığını gösteren orak, kalbur ve tahıl için yapılan bir çeşit yöresel çuvala verilen isim olan “haşa”lara rastlanmıştır. Kaza merkezi Gökteş mahallesinden Hacı Veli'nin terekesinde saat, kitap gibi eşyalara rastlanmaktadır.

SONUÇ

Anamur kazasının tereke defteri üzerinden yapılan değerlendirmede kazanın ekonomik yapısının güçlü olmadığı üretim şekillerinin çoğunlukla hayvancılık ve kısmen ticarete dayandığı anlaşılmaktadır. Tarımın geçimlik olarak yapıldığı ticaretin de sadece iskele mevkisine yakın kaza merkezi Çorak'ta yoğunlaştığı görülmüştür. Bu anlamda kazanın ekonomik gücünün gelişmediği bu sebeple Osmanlı devleti idari taksimatında beşinci sınıf kaza statüsünde yani köylerinin çokluğu sebebiyle idari merkez olması gerekçesiyle kaza olduğu anlaşılmaktadır. Kazanın şose yollarının da iyi olmaması ticaretin sadece deniz yoluyla olmasının ana sebebi olmuştur. Buna rağmen kazanın iskelesi Osmanlı limanları arasında gelir getiren limanları arasında da değildir. Orta ölçekli denilen esnaf sınıfının kaza merkezinde bulunduğu ve yerel oranda kaldığı terekelerde bırakılan mallardan ve servet değerlerinden de anlaşılmaktadır.

Ekonomik anlamda üretim küçükbaş hayvancılığa dayanmakta olup bunun terekedeki oranı yüksektir. Büyükbaş hayvancılık ise geçimlik yapılmaktadır. Terekelerde dikkat çeken bir diğer özellik ise ulaşımın ve taşımacılığın en önemli araçları olan merkep'in neredeyse her hanede bulunması olmuştur. Terekede, merkepelerin değerli bir servet unsuru olarak bulunması ne derece önemli olduğunun da kanıtıdır. Ayrıca öküz olarak

tasnif edilen büyükbaş hayvanların tarım arazilerinin işlenmesinde kullanıldığı için önemi servet kısmındaki oranlardan da anlaşılmaktadır.

Aile yapısına gelince çok eşli evliliklerin oranı az olsa da bu orana sahip olanların kırsalda yaşayanların olduğu, aynı zamanda çok çocuklu ailelerin de köylerde bulunduğu sosyal yapının üretim biçiminin etkisinde olduğunu göstermektedir. Bu ailelerin aynı zamanda orta derecede servet sahibi olduğu da görülmüştür. Ailelerin zenginliği metin içinde de belirtildiği üzere mehir miktarlarından da anlaşılmaktadır. Server miktarı çerçevesinde ailelerde Tanzimat döneminin etkisinin taşraya ulaşmadığı görülmüştür.

XIX. yüzyılın sonlarında Anamur kazasının her ne kadar ticaret faaliyetleri gösteren bir iskelesinin olmasına rağmen küçükbaş hayvancılık ve küçük ölçekli tarım üretimiyle serveti çeşitlendirdiği, konar-göçer hayatın hala etkili bir şekilde devam ettiği bir idari yönetim merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Şeriyye sicilleri içinden taradığımız tereke davalarında sosyal ve ekonomik anlamda alt seviyelerde olan Anamur'un Osmanlı idari taksimatında 5. Sınıf kaza olduğu sosyal hayatın Tanzimat ile gelen değişimden uzak olduğu anlaşılmıştır.

KAYNAKLAR

Arşiv vesikaları;

Anamur Şeriyye Sicili 171 numaralı 1898-1902

Anamur Şeriyye Sicili 172 numaralı 1892-1894

Kıtaplar ve Makaleler

Pakalın, M. Z, (2004), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, İstanbul.

Barkan, Ö. L, (1966), "Edime Askeri Kassam'ına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)", *Belgeler*, III/5-6, Türk Tarih Kurumu, Ankara

İnalcık, H, (1993), "Osmanlı İdare, Sosyal ve Ekonomik Tarihiyle ilgili Belgeler: Bursa Kadı Sicillerinden Seçmeler: II. Köy Sicil ve Terekeleri", *Belgeler*, XV/19, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Öztürk, S, "Tereke defterlerine göre XVII. Asırda İstanbul'da Aile Nüfusu, Servet Yapısı ve Dağılımı", İstanbul Araştırmaları, III, İstanbul 1997, s.21-57.

Yağcı, Z. G. - Gen, Serdar, "XIX. Yüzyılda Balıkesir'de Giyim Kuşam zevki ve bir kumaş tüccarı", *Turkish Studies*, 2/1, 2007, s.227-246.

Kavaklı Kundakçı, S. "Tereke Kayıtlarına Göre 19. Yüzyılda Merzifon'da Sosyal ve Ekonomik Hayat", *History Studies*, Volume:6, Issue:4, July 2004, p. 88.

Er,İ, "Balıkesirli Tereke Sahipleri Hakkında Sosyo-kültürel Açından Bazı Değerlendirmeler (1670-1700)", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:12, Sayı: 21, 2009, s.369.